ПРОБЛЕМИ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД[1]

Землянська О. В.

Реферат. Землянська О. В. розглядає судово-психологічну експертизу дорожньо-транспортних пригод як один із найскладніших різновидів експертної практики, де технічна реконструкція події нерідко витісняє оцінку реальних можливостей конкретної людини. Авторка звертає увагу, що в автотехнічних дослідженнях водія часто подають як «усереднену статистичну одиницю», хоча причини аварії можуть критися в його психічному стані та індивідуальних рисах. Мета праці полягає у визначенні випадків, коли слідчий або суд призначає експертне обстеження учасників ДТП, і завдань, які при цьому розв'язує експерт-психолог. Методологічною основою слугує системний підхід: об'єктом експертизи є особистість у системі «людина – технічний пристрій – середовище», властивості якої не зводяться до властивостей окремих елементів. Спираючись на кримінологічні дані про структуру автотранспортних злочинів, авторка розрізняє самовпевнених і легковажних водіїв залежно від форми необережності, аналізує ситуативні чинники (стан доріг, погоду, поведінку інших учасників руху) та психічні стани, що знижують ефективність керування: втому, монотонію, психічне пересичення, стрес, фрустрацію, страх, фізіологічний афект. Окремо наголошено на значенні часу реакції водія в умовах дефіциту часу. Експертне обстеження призначають тоді, коли виникає сумнів у психологічних можливостях людини виконувати функції керування автомобілем в аварійній ситуації. Землянська О. В. виокремлює три основні завдання: дослідження психофізіологічного стану водія, щоб установити, чи міг він своєчасно оцінити небезпеку й належно діяти; дослідження психофізіологічного стану та дій пішохода, якщо він постраждав; дослідження індивідуально-психологічних особливостей водія (пішохода) та їхнього можливого впливу на поведінку. Висновок праці такий: розслідування має зважати на індивідуальні можливості, психічний стан і сформовані моделі поведінки учасника, а не на механічне зіставлення його дій із типовим алгоритмом. Положення статті придатні для слідчих, суддів і судових експертів-психологів під час формулювання питань експертові та планування досліджень у справах про ДТП.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, дорожньо-транспортна пригода, психофізіологічний стан водія, індивідуально-психологічні особливості, система «людина – технічний пристрій – середовище», час реакції, пішохід, втома, монотонія, людський чинник.

Problems of Forensic Psychological Examination of Road Traffic Accidents

Zemlianska O. V.

Abstract. Road traffic accidents are usually reconstructed from vehicle and road data, while the driver is treated as an average statistical unit rather than as an individual with specific psychological capacities. Zemlianska O. V. argues that this approach leaves the human factor out of the investigation and considers forensic psychological examination as a way to fill the gap. The paper aims to define when an investigator or a court should order a psychological examination of road users and which tasks the expert psychologist can solve. The author applies a systems approach in which the object of examination is the personality within the human – technical device – environment system. Drawing on criminological data on the structure of traffic offences, the paper distinguishes overconfident and careless drivers, describes situational factors such as road maintenance, weather and the conduct of other road users, and reviews mental states that impair driving: fatigue, monotony, mental sati-

ation, stress, frustration, fear and physiological affect. Reaction time under time pressure receives particular attention. An examination is warranted when there is doubt about a person's psychological ability to perform driving functions in an emergency. Three core tasks are identified: assessing the driver's psychophysiological state and ability to perceive danger in time; assessing the state and actions of an injured pedestrian; and analysing the individual psychological characteristics of the driver or pedestrian. The author concludes that investigation should rely on individual capacities and behavioural patterns rather than on mechanical comparison with a standard algorithm. The paper is useful to investigators, judges and forensic psychologists who formulate questions for experts in traffic cases.

Keywords: forensic psychological examination, road traffic accident, driver's psychophysiological state, individual psychological characteristics, human – technical device – environment system, reaction time, pedestrian, fatigue, human factor.

Першоджерело: *Землянська О. В. Проблеми судово-психологічної експертизи дорожньо-транспортних пригод. Право і безпека. 2014. № 2. С. 208–211.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 02.06.2021.*

References

1. Zemlianska O. V. Problemy sudovo-psykholohichnoi ekspertyzy dorozhno-transportnykh pryhod [Problems of Forensic Psychological Examination of Road Traffic Accidents] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2023. Vol. 8, No. 1 (43). URL: https://expertize-journal.org.ua/psikhologichna-ekspertiza/5081-zemlyanska-o-v-problemi-sudovo-psikhologichnoji-ekspertizi-dorozhno-transportnikh-prigod (onovlena versiia vid 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Zemlianska O. V. Problemy sudovo-psykholohichnoi ekspertyzy dorozhno-transportnykh pryhod [Problems of Forensic Psychological Examination of Road Traffic Accidents]. Pravo i bezpeka. 2014. № 2. S. 208–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2014_2_44 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].